

Człowiek - najlepsza inwestycja



Materiały
szkoleniowe dla
uczestników
warsztatów
"Zintegrowanie
wiedzy w różnych
procesach
kształcenia"

POZnań*

*Miasto know-how



KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

MINISTERSTWO
EDUKACJI
NARODOWEJ

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY



Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

**Materiały opracowane przez
Instytut Nauk Społeczno-Ekonomicznych Sp. z o.o.**

ul. Polskiej Organizacji Wojskowej 17, lok. 4 A, 90–248 Łódź
tel. (42) 633 17 19
fax. (42) 209 36 85

Materiały opracowane przez:

Karolinę Porczyńską

Korekta i skład:

Anna Strożek

Opracowanie graficzne:

Kinga Dudzik

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach
Europejskiego Funduszu Społecznego



KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY



Spis treści

Wstęp	5
Wprowadzenie w tematykę szkolenia.....	8
Pojęcie „kształcenie zintegrowane”	8
Zastosowanie wiedzy zintegrowanej w procesie kształcenia	9
Nauczanie przez sztukę i wykorzystanie technologii informacyjnej w procesie kształcenia zintegrowanego	9
Wady i zalety kształcenia zintegrowanego	10
Rola nauczyciela w kształceniu zintegrowanym	10
Wyjaśnienie pojęcia „kształcenie zintegrowane”	11
Wiek przedszkolny.....	11
Wiek wczesnoszkolny	13
Zastosowania wiedzy zintegrowanej w procesie kształcenia	20
Nauczanie przez sztukę oraz wykorzystanie technologii informacyjnej w procesie nauczania	37
Wady i zalety kształcenia zintegrowanego.....	46
Rola nauczyciela w kształceniu zintegrowanym.....	48
Podsumowanie	49
Bibliografia.....	50
Źródła internetowe	51

Wstęp

Niniejsze materiały szkoleniowe zostały przygotowane z myślą o studentach i studentkach kierunków: pedagogika przedszkolna i wczesnoszkolna. Szkolenia są częścią projektu *Podstawą dobra praktyka* współfinansowanego ze środków pochodzących z Unii Europejskiej, w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki (Priorytet III – *Wysoka jakość systemu oświaty*, Działanie 3.3. – *Poprawa jakości kształcenia*, Poddziałania 3.3.2. – *Efektywny system kształcenia i doskonalenia nauczycieli – projekty konkursowe*) realizowanego na terenie województwa wielkopolskiego. Projektem objęto 360 studentów i studentek z Wyższej Szkoły Zawodowej „Kadry dla Europy”. Prawidłowa realizacja procesu dydaktyczno-wychowawczego wymaga od studentów posiadania odpowiedniej wiedzy i kwalifikacji w konkretnych dziedzinach w połączeniu z praktycznymi umiejętnościami. Z tego powodu tematyka niniejszych materiałów koncentruje się na podstawowych zagadnieniach związanych właśnie z procesem wychowania i nauczania. Głównym celem projektu jest zwiększenie wiedzy i kompetencji studentów z zakresu efektywnej realizacji procesu dydaktycznego i wychowawczego w przedszkolu i klasach I–III oraz zapoznanie przyszłych absolwentów ze specyfiką przedszkola i szkoły podstawowej jako docelowego miejsca pracy.

Realizacją projektu zajmuje się Wyższa Szkoła Zawodowa „Kadry dla Europy” w Poznaniu. Jest to nowoczesna uczelnia, posiadająca uprawnienia do kształcenia nauczycieli. WSZ KDE ma bogate doświadczenie w realizowaniu projektów unijnych oraz różnego rodzaju kursów i studiów podyplomowych. Doświadczenie Uczelni w implementacji projektów, w tym współfinansowanych z Europejskiego Funduszu Społecznego, a także

odpowiednie zaplecze kadrowe i techniczne gwarantuje profesjonalną realizację działań w ramach niniejszego przedsięwzięcia. Studia pedagogiczne cieszą się dużym zainteresowaniem, jednakże jakość kształcenia na tym kierunku jest zbyt niska. Odpowiedzią na powyższy problem ma być realizacja projektu *Podstawą dobra praktyka*.

Niniejsze szkolenie związane jest z tematyką dotyczącą kształcenia zintegrowanego. W tej części szkoleniowej uzupełnicie wiedzę teoretyczną leżącą u podstaw pedagogiki, jak i idei kształcenia zintegrowanego oraz nauczycie się stosować zdobyte informacje w praktyce. Otrzymacie przykładowe pomysły na ćwiczenia, które będziecie mogli realizować podczas pracy z dziećmi.

Wyrażamy nadzieję, że materiały szkoleniowe posłużą Wam do przyszłej pracy zawodowej, ułatwią zrozumienie problematyki związanej z kształceniem zintegrowanym i rolę, jaką sami odgrywacie w tym procesie.

Ta część szkolenia będzie obejmowała następujące tematy:

1. Pojęcie kształcenia zintegrowanego.
2. Możliwości zastosowania wiedzy zintegrowanej w procesie kształcenia.
3. Zastosowanie nauczania przez sztukę i technologii informacyjnej w procesie kształcenia zintegrowanego.
4. Wady i zalety kształcenia zintegrowanego.
5. Rola nauczyciela w kształceniu zintegrowanym.

Problematyka związana z kształceniem zintegrowanym jest ważna dla przyszłych pedagogów pracujących z dziećmi, gdyż to właśnie ta forma kształcenia obowiązuje w nauczaniu przedszkolnym i wczesnoszkolnym. Nauczyciel powinien wykazać refleksyjne podejście do własnej pracy, które wymaga rozumienia i akceptacji koncepcji wykorzystywanej przez niego

w pracy. Znajomość podstawowych założeń i celów kształcenia zintegrowanego przyczynia się do tego, że nauczyciel staje się aktywnym podmiotem systemu kształcenia i poprzez własne zaangażowanie może wywierać wpływ na jego postać.

W kształceniu zintegrowanym nauczyciel powinien inspirować dzieci przede wszystkim własną osobą, z czego wynika konieczność właściwego przygotowania się do pracy w tym zawodzie.

Serdecznie zapraszamy do zapoznania się z treścią materiałów szkoleniowych i znalezienia zastosowania dla zdobytej w ten sposób wiedzy.

Wprowadzenie w tematykę szkolenia

We wstępie wspomnieliśmy o zakresie tematycznym, jakiego będą dotyczyć niniejsze materiały. Omówmy teraz bardziej szczegółowo tematykę szkolenia.

Pojęcie „kształcenie zintegrowane”

W tej części szkolenia zostaną uzupełnione informacje teoretyczne dotyczące istoty pojęcia kształcenia zintegrowanego. Dowiedzie się, w jaki sposób idea kształcenia zintegrowanego odpowiada na potrzeby rozwojowe dzieci w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym. Zobaczycie, że nauczanie zintegrowane wynika z potrzeby wyposażania uczniów i wychowanków w kluczowe kompetencje ułatwiające funkcjonowanie w rzeczywistości społecznej na dalszych etapach rozwoju dziecka. Spróbujemy także pokazać zależności występujące pomiędzy rozwojem dziecka, jego umiejętnościami i potrzebami a próbą ich realizacji poprzez stosowanie wiedzy zintegrowanej w nauczaniu.

Zastosowanie wiedzy zintegrowanej w procesie kształcenia

W tej części skupimy się na praktycznych aspektach pracy zgodnej z koncepcją nauczania zintegrowanego. Poznacie praktyczne rozwiązania wprowadzania tej koncepcji w system kształcenia dzieci na podstawie konkretnych ćwiczeń. Będziecie również mogli sprawdzić swoją wiedzę zdobytą na wcześniejszych etapach szkolenia i dokonać samooceeny w zakresie własnych umiejętności.

Nauczanie przez sztukę i wykorzystanie technologii informacyjnej w procesie kształcenia zintegrowanego

W tej części zajmiemy się tematyką związaną z dwoma wyodrębnionymi działami ściśle związanymi z nauczaniem zintegrowanym – nauczaniem przez sztukę oraz zastosowaniem technologii informacyjnej w nauczaniu dzieci w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym. Są to dwa bardzo ważne aspekty w tej koncepcji nauczania, kładące duży nacisk na kompetencje kluczowe, dotyczące uwrażliwiania dzieci na obecność sztuki i kultury w życiu społecznym oraz możliwości wykorzystania technologii informacyjnej w procesie nauczania i uczenia się. Aspekt ten jest o tyle istotny, że pełni ważną rolę w życiu dziecka na dalszych etapach jego rozwoju.

Wady i zalety kształcenia zintegrowanego

W tej części będziemy Was nakłaniać do refleksji związanej z koncepcją kształcenia zintegrowanego. Chcemy Was zachęcić do odgrywania świadomej roli uczestnika procesu kształcenia, zdolnego do dokonania analizy systemu nauczania i wychowania pod kątem jego pozytywnych i negatywnych stron. Powinniście zdawać sobie sprawę, że system wciąż wymaga modyfikacji i czeka na kolejne reformy i zmiany, które ułatwią podążanie za dzieckiem oraz realizację jego potrzeb i oczekiwań.

Rola nauczyciela w kształceniu zintegrowanym

O roli nauczyciela w procesie nauczania i wychowania będziemy mówić bardzo dużo podczas szkolenia. W tej części skupimy się na aktywnym uczestnictwie w działaniu na rzecz poprawy jakości kształcenia dzieci młodszych. Będziemy również kłaść duży nacisk na odpowiedzialność, jaka na Was spoczywa, tak aby jak najsolidniej przygotować Was do pełnienia przyszłej roli zawodowej.

Wyjaśnienie pojęcia „kształcenie zintegrowane”

Mówiąc o kształceniu zintegrowanym, poruszamy się w obrębie nauczania dzieci młodszych, czyli w okresie przedszkolnym i wczesnoszkolnym.

Wiek przedszkolny

Już w przedszkolu dziecko wprowadzane jest w nauczanie w systemie zintegrowanym. Jest to okres, kiedy dziecko zdobywa nowe doświadczenia w trakcie kontaktu z innymi dziećmi i nauczycielami oraz poprzez zabawę. Dziecko w tym okresie rozwija sfery:

- poznawczą,
- intelektualną,
- emocjonalną,
- społeczną.

Wiek przedszkolny¹ jest związany z intensywnym rozwojem procesów umysłowych. Dziecko na tym etapie potrafi już sprawnie się poruszać, umie się samo obsłużyć w aspekcie podstawowych czynności, potrafi również komunikować się z otoczeniem komunikatami werbalnymi. Dziecko w tym wieku (mniej więcej od 3. roku życia do uzyskania dojrzałości

¹ T. Wróblewska, *Znaczenie i miejsce wychowania przedszkolnego w systemie edukacji* [w:] J. Kida (red.), *Edukacja wczesnoszkolna. Rzeczywistość i perspektywy*, Wyższa Szkoła Pedagogiczna, Instytut Pedagogiki, Rzeszów 1996.

szkolnej) czerpie wiedzę z otoczenia i przekształca ją według własnego systemu oceny i postrzegania. Wchodząc w środowisko przedszkolne, poszerza swój zasób doświadczeń i zyskuje większy dostęp do różnorodnych źródeł wiedzy. W tej fazie rozwoju dominują przede wszystkim emocje, dlatego też dziecko przykłada bardzo dużą wagę do wszystkich aktywności, jakich jest uczestnikiem. Umiejętność adekwatnego wyrażania emocji nie jest jeszcze w pełni rozwinięta i dziecko dopiero uczy się, jak je nazywać i różnicować. Wiedzę tę zdobywa na podstawie własnych doświadczeń, sprawdzając, jakie reakcje emocjonalne przynoszą pożądany efekt, np. zwracają uwagę na dziecko, przywołują dorosłego. W tym okresie rozwoju dużą rolę odgrywa również wpływ społeczny, a co za tym idzie – wyznaczone granice, ustalone i przestrzegane normy oraz zasady postępowania. Pod koniec okresu przedszkolnego dziecko powinno wykazywać umiejętności w zakresie dostosowania się do ustalonych reguł. Należy pamiętać, że w wieku przedszkolnym dziecko przeżywa kontakt z otoczeniem zewnętrznym i w oparciu o te doświadczenia buduje własny obraz świata. Od osób będących najbliżzej zależy, czy świat ten będzie oswojony i bezpieczny, czy mroczny i pełen ukrytych zagrożeń. Należy pamiętać, że okres spędzony w przedszkolu wywiera bardzo istotny wpływ na dalszy rozwój dziecka. Dziecko w tym czasie rozwija się kompleksowo. Początkowo traktuje większość zjawisk jako pewną całość, nie potrafi jeszcze różnicować poszczególnych cech. Takie umiejętności nabywa dopiero z czasem, podobnie jak zdolność myślenia konkretnego. W dalszej części poszukamy uzasadnienia dla stosowania nauczania zintegrowanego w tym okresie rozwojowym dzieci.

Wiek wczesnoszkolny

System nauczania zakłada, że dziecko na koniec przedszkola osiąga dojrzałość szkolną, która umożliwia mu kontynuowanie procesu kształcenia w szkole podstawowej.

W okresie wczesnoszkolnym² dziecko wyposażone zostaje w nowe umiejętności poznawcze i intelektualne, potrafi już swobodnie kształtować swoje relacje z innymi członkami grupy, zyskuje samodzielność i buduje własną tożsamość. Dziecko przechodzi z myślenia wyobrażeniowego w myślenie konkretno-obrazowe. Zyskuje umiejętności w zakresie dokonywania analizy/syntezy i abstrahowania. Potrafi dokonywać operacji umysłowych, tworzy własne poglądy i opinie. Coraz lepiej radzi sobie również z nazywaniem i określaniem własnych emocji i uczuć. Jest to dobry okres na kształtowanie niezbędnych kompetencji społecznych i tak zwanych kompetencji kluczowych, gdyż sprzyja zdobywaniu nowej wiedzy i umiejętności. Dziecko jest otwarte na doświadczenia i uczy się na ich przykładzie. Zdobywa coraz lepsze zdolności komunikacyjne, które ułatwiają mu precyzowanie swoich potrzeb i oczekiwań względem otoczenia. Oczywiście nie należy zapominać o istocie zabawy i jej roli w zdobywaniu wiedzy i kształtowaniu umiejętności, gdyż dziecko wciąż wymaga możliwości swobodnego doświadczenia różnych sytuacji i zjawisk. Jest to również okres, kiedy dziecko samodzielnie wybiera sobie towarzyszy zabawy i nauki. Uczy się budowania relacji z rówieśnikami, a zmieniając środowisko z przedszkolnego na szkolne, poszerza również zakres swoich kontaktów. Można powiedzieć, że pierwsze trzy lata nauki w szkole stanowią niejako okres przejściowy pomiędzy przed-

² E. Jaroni, *Dylematy integrowanej edukacji wczesnoszkolnej*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2008.

szkołem a klasycznym tokiem nauczania, jaki stanowi system przedmiotowo-lekcyjny. Dlatego też na dalszych etapach szkolenia zastanowimy się, jakie znaczenie dla rozwoju dziecka i przygotowania do zmiany sposobu nauczania ma idea kształcenia zintegrowanego³.

Powyżej omówiliśmy istotę rozwoju dziecka na poszczególnych, interesujących nas etapach rozwoju. Znajomość tych zagadnień będzie nam potrzebna do dalszej analizy systemu wiedzy zintegrowanej. Spróbujmy teraz skupić się na najważniejszych założeniach tej koncepcji i zestawić je z rozwojem dziecka:

Nauczanie zintegrowane ma na celu wspierać dziecko w rozwoju

To stwierdzenie oznacza, że dziecko staje się najważniejszym elementem systemu nauczania i wychowania. Podmiotowe traktowanie dziecka w tym procesie oznacza uwzględnianie jego potrzeb rozwojowych i oczekiwań. Tak jak mówiliśmy wcześniej, dziecko w wieku przedszkolnym nie posiada jeszcze zdolności do analizy i syntezy, czyli łączenia pewnych elementów w całość (np. na podstawie posiadanych wspólnych cech), czy też wyodrębniania poszczególnych elementów z pewnej całości⁴. Doświadczenia dziecka rozumiane są z perspektywy pewnych wyobrażeń na temat rzeczywistości, a nie konkretnych. W takiej sytuacji idea nauczania zintegrowanego oferuje dziecku rozwój zgodny z jego możliwościami. Dziecko uczy się poprzez doświadczanie nowych sytuacji, zjawisk, rzeczy i ludzi. Doświadczanie odbywa się głównie poprzez zabawę. Nie wymaga się od dziecka konkretnej wiedzy z różnych

³ www.lidia.ledzinska.w.interia.pl/ [data dostępu: 20.04.2011].

⁴ I. Sikorska, *Rozwój dziecka w przedszkolu*, Wydawnictwo UJ, Kraków 2010.

dziedzin. Dziecko zyskuje ogólny zasób informacji, które będzie kategoryzować na dalszych etapach nauki.

W wieku wczesnoszkolnym procesy poznawcze najmłodszych, w tym umiejętność myślenia, są nadal w fazie rozwoju. Tak naprawdę dopiero pod koniec trzeciej klasy wyłaniają się struktury myślenia ułatwiające przyswajanie wiedzy przedmiotowej. Przez trzy pierwsze lata szkolne dziecko wciąż pozostaje w fazie doświadczania świata i przeżywania go.

Nauczanie zintegrowane zakłada indywidualizację procesu nauczania i wychowania oraz podmiotowe traktowanie dzieci. Wydaje się, że nauczanie zintegrowane sprzyja właściwemu rozwojowi procesów poznawczych, intelektualnych i społecznych.

Nauczanie zintegrowane zakłada kompleksowe przekazywanie wiedzy

Kompleksowość w przekazywaniu wiedzy zakłada, że nie dzieli się jej na różne, odseparowane od siebie dziedziny. Szuka się cech wspólnych przedmiotów lekcyjnych i wykazuje zależności, jakie pomiędzy nimi występują. Rolą nauczyciela jest przekazanie uczniom wiedzy w taki sposób, aby zobaczyli oni, że większość dziedzin jest ze sobą powiązana i wzajemnie się uzupełnia. Wielostronne i zróżnicowane poznawanie świata sprawia, że staje się on bardziej zrozumiały i dostępny. Jednocześnie w ten sposób zapobiega się stawianiu sztywnych granic pomiędzy poszczególnymi przedmiotami, a uczeń nie jest zmuszony do dokonywania wyboru między „humanistą” a „umysłem ścisłym”. Zasada kompleksowego przekazywania wiedzy sprzyja wszechstronnemu rozwojowi. Kształci się w ten sposób również zdolności poznawcze i motywację do poszukiwania nowych źródeł informacji oraz rozwija zainteresowania poprzez pobudzanie ciekawości poznawczej u dziecka.

Nauczanie zintegrowane zakłada stosowanie metod problemowych i rozwijających twórczość dziecka

Powyżej powiedzieliśmy o rozwijaniu zainteresowania dziecka nauką. Jest to bardzo ważny aspekt w koncepcji kształcenia zintegrowanego. Rezygnując z przekonania, że uczeń jest przedmiotem oddziaływań nauczyciela, który ma za zadanie wyposażyć dziecko w wiedzę z konkretnych dziedzin, wymaga się od nauczyciela, aby poznawał on sposoby pozyskiwania uczniów. Stosowanie metod problemowych sprawia, że nauczyciel oddaje inicjatywę dziecku (a należy pamiętać, że zwłaszcza dla dziecka w wieku przedszkolnym własna inicjatywa jest podstawowym narzędziem rozwijającym jego twórczość) i w ten sposób zwiększa jego motywację do stawiania się aktywnym uczestnikiem procesu nauczania i wychowania. W tej koncepcji zakłada się, że proces nauczania stanowi motywację do twórczego rozwoju dziecka. Metody problemowe korzystnie wpływają przede wszystkim na rozwój procesów intelektualnych i poznawczych, gdyż zachęcają do podejmowania wysiłku myślowego. Metoda problemowa zakłada zaangażowanie dziecka w proces zdobywania wiedzy, nie podaje się gotowych rozwiązań, a raczej przygotowuje zaplecze ułatwiające odkrycie odpowiedzi na pytania i poszerzenie w ten sposób zasobu wiedzy i umiejętności.

Nauczanie zintegrowane zakłada stałe podnoszenie kwalifikacji nauczyciela

Jak widać powyżej, udział w procesie nauczania zintegrowanego stanowi duże wyzwanie i wymaga od nauczyciela odpowiedniego przygotowania zarówno pod kątem dydaktycznym, merytorycznym, jak i osobistym. Nauczyciel niewątpliwie powinien być wyposażony nie tylko w wiedzę, ale również w praktyczne umiejętności, a podstawowym na-

rzędziem pracy jest jego własne wyposażenie w kompetencje kluczowe. Aby móc podążać za dzieckiem, należy je dobrze poznać i zrozumieć. Wiedza przekazywana na studiach może nie być do tego wystarczająca, dlatego warto podnosić swoje kwalifikacje i dać sobie szansę na bycie przygotowanym do sprostania różnym sytuacjom. Dziecko stawia bardzo duże wymagania osobom ze swojego otoczenia. Dlatego też nauczyciel przed podjęciem pracy w zawodzie powinien zadać sobie pytanie: czego jeszcze nie wiem i jak mogę to zmienić?

Powyżej zostały omówione najważniejsze zagadnienia związane z nauczaniem zintegrowanym, warto poddać je refleksji i zastanowić się, czy te warunki są spełniane w praktycznej działalności placówek edukacyjnych.

Skupmy się jeszcze raz na najważniejszym aspekcie procesu kształcenia, czyli na dziecku. Przyjrzyjcie się dokładnie, w jaki sposób uległo zmianie podejście do dziecka i jaki ma to wpływ na modyfikację systemu nauczania:

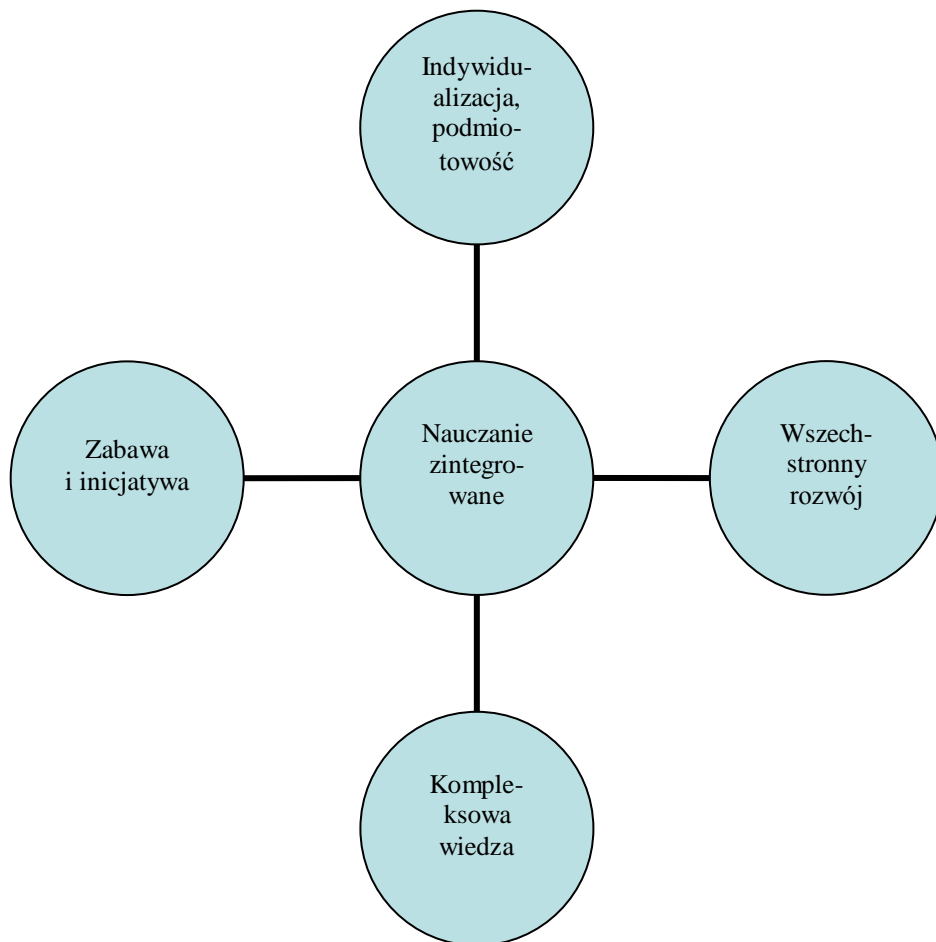
- Dziecko jest żywą, rozwijającą się istotą, która wymaga wsparcia na wczesnych etapach rozwoju.
- Dziecko ma swoje ograniczenia wynikające z rozwoju, związane między innymi z kształtowaniem procesów myślowych i zdolności komunikacyjnych.
- Dziecko może we wczesnym dzieciństwie przeżywać różnorodne emocje i ma do nich prawo, mimo że mogą się one wydawać nieadekwatne do sytuacji.
- Dziecko w okresie przedszkolnym bardzo często przechodzi okres negacji, który związany jest z jego naturalnym rozwojem.

- Dziecko w wieku przedszkolnym uczy się zasad rywalizacji, które są niezbędne do nabywania kompetencji społecznych.
- Dziecko potrzebuje uwagi, czasu i zainteresowania, by mogło się rozwijać.
- Każde dziecko potrzebuje innego czasu i innej pomocy w nabywaniu nowych umiejętności.
- Dla dziecka najważniejsza jest możliwość wykazywania własnej inicjatywy, która kształtuje poczucie sprawstwa i własnej mocy, co później wpływa na kształtowanie poczucia własnej wartości.
- Dziecko najlepiej rozwija się w atmosferze wzajemnej akceptacji i szacunku.

Należy tutaj zwrócić uwagę, że nauczanie zyskuje nowy wymiar, nie jest już tylko rozumiane jako system oddziaływań mających na celu przekazanie odpowiedniej ilości wiedzy i wyposażenie w konkretne umiejętności. Przede wszystkim jest to sposób zapewnienia i przygotowania dziecku odpowiednich warunków do prawidłowego rozwoju. Polega na stworzeniu takiego zaplecza, z którego dziecko będzie mogło dowolnie korzystać, wykazując przy tym własną inicjatywę.

Spróbujmy jeszcze w ramach podsumowania zobrazować, czym jest nauczanie zintegrowane.

Rysunek 1. Nauczanie zintegrowane



Źródło: opracowanie własne.

Tę część szkolenia potraktujmy jako teoretyczne uzasadnienie dla koncepcji kształcenia zintegrowanego. W kolejnej części warsztatów będziemy zajmować się możliwościami praktycznego zastosowania wiedzy zintegrowanej w procesie kształcenia.

Zastosowania wiedzy zintegrowanej w procesie kształcenia

W tej części szkolenia skupimy się na aspektach praktycznego zastosowania wiedzy zintegrowanej w systemie nauczania i wychowania. Aby lepiej zrozumieć zasady obowiązujące w tym systemie kształcenia, poznacie propozycje ćwiczeń do wykorzystania w pracy z dziećmi w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym. Ćwiczenia te w sposób obrazowy ułatwią Wam zrozumienie głównych założeń kształcenia zintegrowanego. Omówimy też dokładnie, na czym polega dokonywanie oceny uczniów w kształceniu zintegrowanym, gdyż praktyczne umiejętności w tym zakresie stanowią bardzo ważny element przygotowania nauczyciela do wykonywania danego zawodu.

Spróbujmy teraz omówić różne aspekty kształcenia zintegrowanego na przykładzie proponowanych ćwiczeń, które stanowią sugestię dla nauczyciela i mogą być swobodnie modyfikowane i dostosowywane do potrzeb dzieci.

Ćwiczenie 1. Rysowanie autoportretu

Cel:

Kształtowanie umiejętności społecznych.

Czas trwania:

Ok. 20 minut.

Lista materiałów/pomocy koniecznych do przeprowadzenia ćwiczenia:

Kartki, kredki, mazaki.

Opis przebiegu ćwiczenia:

Każde z dzieci dostaje kartkę, kredki/mazaki. Zadaniem dzieci jest narysowanie swojego autoportretu. Po zakończeniu tej części ćwiczenia prosimy dzieci, aby dobrały się w pary. Każde dziecko w parze opowiada towarzyszowi o sobie (jak ma na imię, co lubi robić, czego nie lubi robić, ulubiona potrawa itp.). Następnie nauczyciel podchodzi do każdej pary i prosi, aby uczestnicy opowiedzieli coś o swoim partnerze.

To ćwiczenie ma na celu zwrócenie uwagi dziecka na dwa najważniejsze aspekty komunikacji – mówienie i słuchanie. W tej sytuacji dziecko podejmuje obydwa zadania. Konieczność przekazania dalej informacji usłyszanych od rozmówcy skłania do zwrócenia na niego uwagi. W tym ćwiczeniu dziecko kształci również umiejętność wyrażania własnych preferencji.

Wyżej opisane ćwiczenie służy nabywaniu kompetencji społecznych. Zwróćcie uwagę, że w trakcie tego ćwiczenia korzysta się także z formy plastycznego wyrazu siebie – dziecko może przenieść swoje wyobrażenia dotyczące siebie na papier. Daje nam to sposobność zobaczenia dziecka jego własnymi oczami. Ponadto w trakcie tego ćwiczenia dziecko musi nawiązać kontakt z drugą osobą i spróbować zaprezentować się w taki sposób, aby zostało to zapamiętane. Musi również uważnie słuchać i zapamiętywać informacje przekazywane przez drugą osobę. Dziecko powinno skupić uwagę na swoim rozmówcy, a ponadto przekazać kolejnej osobie, jakie informacje zebrało od swojego partnera w trakcie rozmowy. Ćwiczenie pobudza umiejętność skutecznego komunikowania się i wymiany informacji oraz procesy poznawcze, jak zapamiętywanie, zbieranie informacji i ich analiza.

Ćwiczenie 2. Kółko i krzyżyk

Cel:

Kształtowanie umiejętności logicznego myślenia.

Czas trwania:

Ok. 20 minut.

Lista materiałów/pomocy koniecznych do przeprowadzenia ćwiczenia:

Krzesła, tablica, mazaki.

Opis przebiegu ćwiczenia:

Ustawiamy krzesła w trzech rzędach po trzy krzesła (tak jak na schemacie do gry w kółko i krzyżyk). Wybieramy dziewięciu uczestników i dwóch graczy. Gracze ustawiają swoich uczestników na krzesłach zgodnie z zasadą gry w kółko i krzyżyk. Pozostali uczestnicy dopingują, potem następuje zamiana ról między uczestnikami, obserwatorami a graczami. Przed rozpoczęciem rozgrywek można zachęcić uczestników do przygotowania symboli kółka i krzyżyka, jakimi będą oznakowani uczestnicy. Jest to ćwiczenie przewidziane dla dzieci szkolnych (II–III klasa), gdyż dopiero na tym etapie kształtują się zdolności matematyczne. Zachęcamy dzieci do przemyślenia strategii gry, uczymy przewidywania konsekwencji podejmowanych decyzji i wyciągania wniosków, omawiamy każdą zakończoną grę.

Wyżej opisane ćwiczenie angażuje procesy poznawcze i uczy zasad logicznego myślenia. Zabawa w kółko i krzyżyk wymaga umiejętności związanych zarówno z planowaniem, jak i przewidywaniem efektów swoich decyzji. Gra w kółko i krzyżyk z wykorzystaniem osób pobudza wyobraźnię przestrzenną, sprawia również, że gra staje się bardziej anga-

zująca, a uczestnicy wcielający się w symbole kółka i krzyżyka mogą aktywnie uczestniczyć w zabawie. Można tutaj też nakłonić dzieci do zastanowienia się, w jakiej roli czuły się najlepiej – gracza, uczestnika czy obserwatora? Trzeba pamiętać, że myślenie logiczne uruchamiane podczas tej zabawy stanowi podstawę dla prawidłowego rozwoju umiejętności matematycznych.

Ćwiczenie 3. Kolorowe flagi

Cel:

Ćwiczenie umiejętności współpracy w grupie, wszechstronny rozwój umiejętności.

Czas trwania:

Ok. 40 minut.

Lista materiałów/pomocy koniecznych do przeprowadzenia ćwiczenia:

Kartki, kredki, mazaki, bibuła, papier kolorowy, kartony i inne pomoce plastyczne.

Opis przebiegu ćwiczenia:

Dzielimy dzieci na trzy grupy, każda z grup losuje kolor, jaki będzie ją charakteryzował (np. żółty, niebieski, czerwony). Zadaniem każdej z grup jest wyobrażanie sobie, że są państwem o nazwie odpowiadającej nazwie koloru, jaki wylosowali. Każde państwo szykuje swoją flagę, godło, strój państwowy, hymn – związane oczywiście z kolorem. Zadaniem każdej z grup jest przedstawienie się i zaprezentowanie własnej twórczości pozostałym członkom klasy.

Warto również zastanowić się później, jakie kolory łączą się ze sobą i jaki kolor wyjdzie np. z połączenia koloru czerwonego z żółtym albo czerwonego z niebieskim. Dobrym pomysłem jest poćwiczenie łączenia kolorów i doświadczenia takich eksperymentów.

Ćwiczenie przewidziane jest dla dzieci klas II–III, gdyż wymaga ono łączenia różnych umiejętności, zdolności i dłuższej koncentracji uwagi. Rozwija zdolności zarówno w zakresie współpracy w grupie, jak i inwencję, pobudza procesy myślowe i zachęca do ekspresji twórczej. Takie ćwiczenie pokazuje również, jakie struktury obowiązują w danej grupie, jak kształtują się relacje pomiędzy poszczególnymi członkami, na jakiej podstawie przydzielane są role i zadania do wykonania. Nauczyciel ma możliwość obserwowania zachowań społecznych dzieci.

W trakcie realizacji wyżej opisanego ćwiczenia uruchamiamy różne procesy. Po pierwsze – poznawcze, wymagające od uczestników tworzenia czegoś nowego, ale w oparciu o posiadaną wiedzę i umiejętności. Kształtowane są również umiejętności społeczne – angażujemy dzieci do aktywnej współpracy w ramach grupy. Podczas pracy zespołowej dzieci powinny wyłonić spośród siebie lidera i każde z nich powinno mieć przydzielone określone zadanie do realizacji. Dla nauczyciela jest to dobra sposobność do prowadzenia obserwacji na grupie uczniów, dotyczących ich współpracy i relacji, jakie między nimi panują. Ponadto ćwiczenie to bazuje przede wszystkim na wyobraźni dzieci i ich własnej inwencji twórczej. Nie narzucamy tutaj żadnych gotowych rozwiązań, jedynie podsuwamy pomysły, z których dzieci mogą skorzystać. Na zakończenie ćwiczenia możemy również zachęcić do kształcenia umiejętności związanych z prezentowaniem efektów własnej pracy. Ponadto wprowadzenie

kolorów do zabawy uczy, w jaki sposób można je ze sobą łączyć i jakie można uzyskać efekty.

Ćwiczenie 4. Co to za przedmiot?

Cel:

Rozwijanie procesów poznawczych.

Czas trwania:

Ok. 15 minut.

Lista materiałów/pomocy koniecznych do przeprowadzenia ćwiczenia:

Sala z pomocami dydaktycznymi.

Opis przebiegu ćwiczenia:

Dzieci siadają w kręgu na podłodze, twarzą do nauczyciela, który staje w środku. Nauczyciel wybiera sobie jakiś przedmiot w sali i opisuje go, mówiąc o jego cechach zewnętrznych (np. duży, niebieski, okrągły). Dzieci mają za zadanie zgadywać, o czym mówi nauczyciel. Dziecko, które zgadnie jako pierwsze, zamienia się z nauczycielem i wybiera znajdujący się w sali przedmiot, który będzie opisywać.

To ćwiczenie można z powodzeniem stosować w pracy z dziećmi w wieku przedszkolnym. Dzieci chętnie podejmują zabawę, w której czeka je jakaś niespodzianka. Ćwiczenie to uruchamia procesy poznawcze i pobudza wyobraźnię, nie należy tutaj ograniczać dziecięcej fantazji.

Ćwiczenie może być stosowane zarówno w zabawie z dziećmi w wieku przedszkolnym, jak i wczesnoszkolnym, należy jedynie dostosować stopień trudności. W tym ćwiczeniu uruchamiamy myślenie konkretne. Wyszczególniając cechy przedmiotów, pomagamy dziecku uczyć się ich

określania oraz różnicowania. W ten sposób poszerzamy zakres słownictwa dziecka i jego wiedzy poznawczej. Poza tym zabawa w zgadywanie uruchamia wyobraźnię dziecka.

Ćwiczenie 5. „Wszyscy, którzy...”

Cel:

Rozwijanie sprawności motorycznej i pobudzanie procesów intelektualnych.

Czas trwania:

Ok. 15 minut.

Lista materiałów/pomocy koniecznych do przeprowadzenia ćwiczenia:

Sala gimnastyczna bądź swobodna przestrzeń w sali lekcyjnej.

Opis przebiegu ćwiczenia:

Dzieci ustawiają się w kręgu, każdy zdejmuje buty i stawia je przed sobą. Jedną parę butów odstawiamy poza koło. Osoba, której buty zostały odstawione, staje w środku i wypowiada hasło: „Wszyscy, którzy...” (np. mają krótkie włosy, niebieskie oczy itp.). Na to hasło osoby, które posiadają wymienioną cechę, zamieniają się miejscami, a do środka koła wchodzi ten, kto nie zdążył zająć miejsca przy parze butów.

To ćwiczenie można z powodzeniem stosować w pracy z dziećmi w wieku zarówno przedszkolnym, jak i wczesnoszkolnym. Oczywiście poziom zabawy musi być dostosowany do możliwości dzieci. Zachęcamy dzieci do uruchomienia wyobraźni i baczego obserwowania pozostałych uczestników zabawy, tak aby zauważyć ich różne cechy.

Wyżej wymienione ćwiczenie służy przede wszystkim kształtowaniu umiejętności obserwacji i wyłaniania szczegółów różniących poszczegól-

nych uczestników zabawy. Kształtuje również sprawność motoryczną, gdyż szybkość i refleks odgrywają kluczową rolę w tej zabawie. Podczas jej trwania pozwalamy dzieciom korzystać z wyobraźni i zachęcamy do pobudzania procesów twórczego myślenia.

Na podstawie omówionych powyżej ćwiczeń można zauważyć, jak istotną rolę w kształceniu zintegrowanym odgrywa zabawa. Na własnym przykładzie możecie doświadczyć tego, że podczas zabawy o wiele łatwiej uczymy się i zapamiętujemy, gdyż wiąże się to z przyjemnymi doznaniem. Powyżej omówiliśmy zaledwie kilka propozycji ćwiczeń, które można wykorzystać nie tylko dla samego faktu zabawy, ale również do nauczania konkretnych umiejętności.

Spróbujmy teraz wyłonić aspekty, które powinny się składać na kształcenie zintegrowane:

- Podczas pracy z dziećmi w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym powinny się przeplatać elementy nauki i zabawy, gdyż to właśnie podczas zabawy dziecko najszybciej nabywa nowych umiejętności i zwiększa zasób swojej wiedzy.
- Układając plan pracy z dziećmi i dobierając odpowiednie ćwiczenia, powinno się uwzględniać nie tylko potrzeby i oczekiwania dziecka, ale również jego możliwości i ograniczenia wynikające z rozwoju, dlatego też poziom ćwiczeń powinien uwzględniać poziom rozwoju dziecka.
- Ucząc dzieci z użyciem wiedzy zintegrowanej, łączymy różne elementy wiedzy z różnych dziedzin tak, aby pokazać dziecku relacje występujące między poszczególnymi dziedzinami.

- Podczas pracy z dziećmi ukierunkowujemy się na dostrzeganie możliwości kształtowania różnorodnych kompetencji, a nie tylko na wpajanie określonego zasobu wiedzy i umiejętności.
- Obserwując dzieci w trakcie pracy, oceniamy zarówno ich możliwości uczenia się, jak i zaangażowanie, zdolności społeczne, umiejętność komunikacji, poziom rozwoju emocjonalnego i intelektualnego.
- W nauczaniu zintegrowanym nawiązujemy do wiedzy już zdobytej, posiadanych umiejętności i na tej podstawie wprowadzamy nowe elementy. Tempo realizacji materiału programowego powinno odpowiadać możliwościom dzieci, a nie jedynie sztywnym wymogom.

Przejdziemy teraz do zagadnienia związanego z dokonywaniem oceny przez nauczyciela. Omówimy celowość stosowania oceny oraz jej formy. Skupimy się zarówno na ocenie dokonywanej przez nauczyciela w przedszkolu, jak i ocenie postępów ucznia w szkole podstawowej. Zastanowimy się, na ile obiektywne i słuszne jest stosowanie oceny opisowej i jaką rolę pełni taka ocena z perspektywy dziecka.

Dokonywanie oceny na podstawie obserwacji dziecka w wieku przedszkolnym

W trakcie edukacji przedszkolnej, tak jak wspominaliśmy powyżej, dziecko przechodzi ważny etap swojego rozwoju. Jest to okres intensywnego rozwoju procesów intelektualnych, poznawczych, emocjonalnych i społecznych. Dziecko powinno opuścić przedszkole po uzyskaniu tak zwanej dojrzałości szkolnej. Pod tym pojęciem rozumiemy gotowość do przyjęcia na siebie nowych obowiązków, wejścia w nowe środowisko i ciągłego poszerzania zakresu swojej wiedzy i umiejętności, czyli ogólnie

nie gotowość do uczenia się. Zastanówmy się, na jakiej podstawie można takiej oceny dokonać i jakie czynniki będą wskazywały, że dziecko jest zdolne do podjęcia obowiązku szkolnego?

Spróbujemy przyrzeć się przykładowemu arkuszowi obserwacji dziecka w wieku przedszkolnym.

Kontakt z rówieśnikami – tutaj sprawdzamy, jaki poziom osiąga aktualnie rozwój społeczny dziecka, w jakich rolach występuje ono zazwyczaj i jakie zadania wykonuje najchętniej w grupie. Oceniamy też, czy dziecko preferuje tryb pracy samodzielnej, czy we współpracy z grupą i w jakie relacje wchodzi najchętniej.

Na co zwracamy szczególną uwagę i jakie zachowania możemy poddawać ocenie:

- Czy dziecko często i chętnie występuje w roli lidera grupy?
- Czy chętnie podejmuje się zadań, które wymagają współpracy i współdziałania i jak radzi sobie w takiej roli?
- Czy potrzebuje zachęty, aby dołączyć do działań grupowych?
- Czy jedynie na wyraźną prośbę przyłącza się do działań grupowych?
- Czy pełni zazwyczaj rolę obserwatora bez angażowania się w pracę grupy?
- Czy mając możliwość wyboru, decyduje się na własne towarzystwo kosztem zajęć grupowych?
- Czy reaguje na polecenia dorosłych?
- Czy wyraża agresję w stosunku do rówieśników?

Prowadząc obserwację dotyczącą relacji rówieśniczych na tym etapie rozwoju, należy pamiętać, że gotowość do podejmowania współpracy, jaką uzyska dziecko w wieku przedszkolnym, ułatwi mu odnale-

zienie się w grupie rówieśniczej po zmianie środowiska z przedszkolnego na szkolne. Wszystkie wyżej wymienione punkty mają charakter diagnostyczny i mogą być objawem występujących u dziecka trudności.

Samowystarczalność, samodzielność – dokonując tutaj oceny, zwracamy uwagę przede wszystkim na to, co dziecko nam pokazuje, jakie odczuwa emocje, czy jego zachowania i reakcje są adekwatne do bodźca, który je wywołuje. W ten sposób możemy ocenić pewne zdolności emocjonalne dziecka, nie zapominając oczywiście o tym, że dziecko w wieku przedszkolnym przeżywa otaczającą je rzeczywistość bardzo emocjonalnie, przy jednocześnie występujących trudnościach związanych z umiejętnością nazywania i różnicowania emocji.

Na co zwracamy szczególną uwagę:

- Czy dziecko zachowuje się w sposób zrównoważony i często się uśmiecha?
- Czy dziecko reaguje smutkiem w sytuacjach, gdy spotyka je coś przykrego?
- Czy dziecko zamyka się w sobie?
- Czy dziecko reaguje na różne sytuacje płaczem, bez wyraźnego powodu?
- Czy dziecko zazwyczaj podejmuje samodzielne działania?
- Czy dziecko, mimo że działa zazwyczaj samodzielnie, szuka wsparcia i pomocy u dorosłych gdy napotyka trudności?
- Czy dziecko podejmując działania, wymaga stałej pomocy ze strony innych osób?

Prowadząc obserwacje dotyczące stopnia samodzielności u dziecka w wieku przedszkolnym, należy szczegółowo przyjrzeć się reakcji dziecka na sytuacje trudne – na ile jest ono gotowe do szukania

rozwiązań we własnym zakresie i na ile w razie potrzeby poszukuje pomocy adekwatnej do sytuacji i do kogo się po nią zwraca. Jest to bardzo ważny element obserwacji rozwoju dziecka, gdyż na tym właśnie etapie można wykryć wszelkie nieprawidłowości w rozwoju dziecka i starać się podejmować działania wyrównawcze i kompensacyjne. Nauczyciel powinien przede wszystkim zadać sobie pytanie: z czego mogą wynikać trudności dziecka w radzeniu sobie z różnymi sytuacjami? Tylko w ten sposób wykazana postawa rozumiejąca względem dziecka uchroni je przed krytyczną oceną i negowaniem jego naturalnych potrzeb i trudności.

Komunikacja – w tej części oceniamy zdolności dziecka związane z porozumiewaniem się z otoczeniem, wyrażaniem swoich potrzeb, nazywaniem ich i określaniem siebie z użyciem komunikatów werbalnych i pozawerbalnych. Zdolności komunikacyjne stanowią nieodłączny element tworzenia relacji społecznych i prawidłowego przygotowania się do pełnienia określonych społecznie ról.

Na co zwracamy szczególną uwagę:

- Czy dziecko inicjuje słowny kontakt z rówieśnikami, czy uczestniczy i tworzy dialogi?
- Czy dziecko jest równoprawnym uczestnikiem rozmowy?
- Czy dziecko samo poszukuje sposobności do podejmowania rozmów i spontanicznie je inicjuje?
- Czy dziecko wchodzi w relacje werbalne tylko w celu wyrażenia własnych potrzeb, a odpowiedzi na pytania ogranicza do minimum?
- Czy dziecko zazwyczaj przyjmuje rolę słuchacza, a rozmowę podejmuje tylko na wyraźną prośbę innych osób?

- Czy dziecko ma trudności w skupieniu uwagi na rozmówcy, niechętnie słucha i uczestniczy w rozmowie?

Jak już wspomnieliśmy, umiejętności komunikacyjne odgrywają bardzo ważną rolę w prawidłowym rozwoju dziecka. Są podstawą do oceny jego dojrzałości szkolnej, a w okresie przedszkolnym pozwalają zauważyć, jak u dziecka rozwija się sfera społeczna, dla której komunikacja stanowi jeden z podstawowych filarów. Umiejętność posługiwania się mową werbalną pozwala dziecku rozwijać własną tożsamość i określać swoje potrzeby.

Sprawność ruchowa – dziecko w wieku przedszkolnym rozwija się nie tylko pod kątem zdolności intelektualnych, poznawczych, emocjonalnych czy społecznych, ale również usprawnia swoją motorykę dużą i małą. Motoryka duża związana jest z prawidłowym rozwojem fizycznym, motoryka mała kształtuje zdolności grafomotoryczne i umożliwia uczenie się nowych umiejętności, takich jak nauka czytania i pisanie.

Na co zwracamy szczególną uwagę:

- Czy dziecko chętnie podejmuje aktywność fizyczną i jest fizycznie sprawne?
- Czy u dziecka prawidłowo rozwija się koordynacja ciała i równowaga, czy potrafi skutecznie zaplanować ruch i go wykonać?
- Czy dziecko posiada prawidłową orientację przestrzenną?
- Czy dziecko wymaga zachęty do podejmowania aktywności ruchowych?
- Czy dziecko niechętnie uczestniczy w zabawach ruchowych i ma trudności z koordynacją?

- Czy dziecko wymaga stałej opieki przy podejmowaniu aktywności fizycznej?
- Czy u dziecka prawidłowo rozwija się koordynacja na bazie oko – ręka i czy jest sprawne manualnie?

Należy pamiętać, że prawidłowy rozwój ruchowy jest ściśle związany z nabywaniem nowych umiejętności i z rozwojem procesów poznawczych, intelektualnych, społecznych i emocjonalnych. Ruch jest podstawą niemalże każdej zabawy, a jednocześnie powinien wynikać z naturalnej potrzeby dziecka do bycia aktywnym. Zaburzenia występujące w tej sferze mogą wpłynąć negatywnie na całościowy rozwój, mogą też wiązać się z różnymi zaburzeniami. Dlatego należy się zastanawiać, z czego może wynikać niechęć dziecka do bycia aktywnym, szczególnie że aktywność jest podstawą uczenia się.

Ponadto ocenie poddajemy:

- umiejętność rozpoznawania kolorów,
- znajomość figur geometrycznych,
- umiejętność liczenia,
- występowanie wad wymowy bądź jakichkolwiek deficytów rozwojowych⁵.

Oceny postępów dziecka w wieku przedszkolnym powinno się dokonywać systematycznie, uwzględniając jego fazy rozwoju. Skuteczność prowadzenia obserwacji zapewnia możliwość dostrzeżenia postępów oraz zaobserwowania tych elementów, z którymi dziecko ma wyraźny problem i w obrębie których będzie wymagało wsparcia ze strony nauczyciela bądź podjęcia oddziaływań kompensacyjnych.

⁵ www.edukator.org.pl/2003b/opis/opis.html [data dostępu: 21.04.2011].

Spróbujemy teraz porównać sposób oceny postępów dziecka w wieku przedszkolnym do postępów, jakie będzie czynić na dalszych etapach edukacji, uzyskując dojrzałość szkolną.

Dokonywanie oceny na podstawie obserwacji dziecka w wieku wczesnoszkolnym

Wiemy już, że przez pierwsze trzy lata edukacji szkolnej dziecko nie podlega ocenie klasycznej wyrażanej poprzez wystawiane stopnie. Dokonywana ocena ma również charakter opisowy. Oparta jest o prowadzone przez nauczyciela obserwacje i powinna uwzględniać możliwość rozwojowe dziecka oraz jego potrzeby. Na tym etapie edukacji nauczyciel powinien być wnikliwym obserwatorem, uwrażliwionym przede wszystkim na wszelkie trudności, z jakimi zmagają się dziecko.

Podczas szkolenia zapoznaliśmy się z oceną umiejętności ucznia w szkole podstawowej, spróbujemy teraz do niej wrócić i zastanowić się, jakie są najważniejsze aspekty dokonywania tej oceny.

Pamiętamy, że podczas tej oceny⁶ na plan pierwszy wysuwają się dwa podstawowe kryteria:

1. Osiągnięcia wychowawcze. Dziecko:

- aktywnie uczestniczy w zajęciach,
- zna i respektuje zasady dotyczące norm współżycia w klasie,
- umie współpracować z kolegami w grupie,
- potrafi kulturalnie zachować się w miejscach publicznych,
- przestrzega zasad bezpieczeństwa w czasie pracy,
- punktualnie uczęszcza na zajęcia.

⁶ www.nauczyciel.nstrefa.pl/articles/ocena-opisowa/informacja-o-osiagnieciach-i-postepach-uczni [data dostępu: 20.04.2011].

2. Edukacja. Dziecko posiada umiejętności:

- polonistyczne,
- matematyczne,
- przyrodnicze,
- artystyczne,
- ruchowe,
- z zakresu religii,
- z zakresu języka angielskiego.

Możemy tutaj z łatwością dostrzec pewne zależności, które występują przy dokonywaniu oceny postępów dziecka w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym. Ocenie poddawane są różne kompetencje dziecka, związane zarówno ze sferą społecznego funkcjonowania, jak i możliwościami uczenia się nowych umiejętności oraz zwiększania zasobów wiedzy, czyli procesami poznawczymi i intelektualnymi. Sprawdzamy również zdolność do przestrzegania norm i zasad współżycia w grupie i funkcjonowania społecznego. Dzięki temu zyskujemy całościowy obraz dziecka. Taki sposób patrzenia powinien ułatwić nauczycielowi dostrzeganie trudności i problemów, jakie wykazuje dziecko. W nauczaniu zintegrowanym unikamy oceny jedynie praktycznych umiejętności, w jakie dziecko zostało wyposażone. Przyglądamy się głównie jego własnym zasobom i narzędziom umożliwiającym zdobywanie wiedzy i umiejętności. Takie podejście umożliwia patrzenie na dziecko z szerokiej perspektywy, która ocenia nie tylko jego aktualny poziom rozwoju, ale również jego dalsze możliwości uczenia się i zdobywania nowych umiejętności.

Na tym etapie zakończymy tę część szkolenia. Zachęcamy Was do dokładnego przeanalizowania treści zawartych w dotychczasowych roz-

działach, gdyż będą one Wam służyć w pracy zawodowej. Przejdziemy teraz do omówienia tematyki związanej z wykorzystaniem nauczania przez sztukę i zastosowania technologii informacyjnej w nauczaniu dzieci w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym.

Nauczanie przez sztukę oraz wykorzystanie technologii informacyjnej w procesie nauczania

Tę część szkolenia zaczniemy od omówienia metody nauczania przez sztukę. Odpowiemy na pytanie, dlaczego ta forma nauczania odgrywa tak istotną rolę w kształceniu dzieci. Zaczniemy od przypomnienia, jakie są jej najważniejsze założenia. Pamiętajcie, że nauczanie przez sztukę, nazywane również wychowaniem artystycznym, jest ściśle związane z wychowaniem estetycznym, czyli wprowadzającym dziecko w świat wartości.

Jakie główne cele spełnia wychowanie plastyczne/artystyczne w prawidłowym rozwoju dziecka w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym?

- rozwija zainteresowanie dziecka ogólnie pojętą sztuką;
- pozwala na doznawanie i przeżywanie emocji w kontakcie z wytworami sztuki;
- pozwala wyrażać emocje;
- pozwala rozwijać zdolności dziecka;
- rozwija wyobraźnię;
- rozwija spontaniczność;
- uwrażliwia dziecko na dzieła natury i twory człowieka;
- dostarcza informacji o sztuce;
- daje możliwość doświadczania pracy z różnymi formami plastycznymi, dostarcza wrażeń zmysłowych;
- uczy kontrolować emocje;

- pozwala stać się twórcą;
- uczy samodzielności i odpowiedzialności za własną i cudzą pracę⁷.

Należy pamiętać, że zastosowanie sztuki w nauczaniu może pełnić również funkcję terapeutyczną – być procesem naprawczym dla różnorodnych dysfunkcji dziecka. Przykładem może być bajkoterapia⁸. Wykorzystuje się w niej bajki terapeutyczne⁹ w celu przedstawienia dziecku sposobów rozwiązywania problemów i trudności. Dzięki utożsamianiu się z bajkowymi bohaterami pokonującymi różne trudności, dziecko uczy się, jak dawać sobie z nimi radę. Zastanówcie się, w jaki sposób można wykorzystać oddziaływanie bajek terapeutycznych do pracy z dziećmi w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym. Warto pogłębiać wiedzę z tego zakresu. Drugim sposobem terapeutycznego zastosowania sztuki do poprawy jakości funkcjonowania dziecka może być korzystanie z muzykoterapii. Do jej zalet należy:

- możliwość ekspresji własnych doznań emocjonalnych i uczuciowych;
- ułatwianie kontrolowania napięcia mięśniowego, wprowadzanie w stan odprężenia;
- dostarczanie różnorodnych stanów emocjonalnych;
- ułatwianie przeżywania emocji;
- zachęcanie do werbalizacji własnych doznań;

⁷ M. Stelmach, *Problematyka wychowania plastycznego w przedszkolu* [w:] J. Kida, *Edukacja wczesnoszkolna. Rzeczywistość i perspektywy*, Wyższa Szkoła Pedagogiczna, Instytut Pedagogiki, Rzeszów 1996, s. 20–23.

⁸ M. Molicka, *Bajkoterapia*, Wyd. Media Rodzina, Poznań 2002; M. Molicka, *Bajka jako metoda redukcji lęku u dzieci*, „Praca Opiekunco-Wychowawcza” 2001, nr 1.

⁹ M. Molicka, *Bajki terapeutyczne*, cz.1, 2, Wyd. Media Rodzina, Poznań 1999; M. Molicka, *Bajka terapeutyczna* [w:] „Remedium”, nr 7–8, 2002.

- działanie relaksujące i wyciszające;
- wspieranie aktywności i zachęta do spontanicznych zachowań;
- sprzyjanie nabywaniu umiejętności dotyczących współpracy w grupie¹⁰.

Ćwiczenie 6. Bajkoterapia

Cel:

Wprowadzenie elementów bajkoterapii do pracy z dzieckiem mającym trudności w uczeniu się.

Czas trwania:

Ok. 25 minut.

Lista materiałów/pomocy koniecznych do przeprowadzenia ćwiczenia:

Kartki, długopisy, tablica, flamastry.

Opis przebiegu ćwiczenia:

Nauczyciel przygotowuje bajkę terapeutyczną tematycznie związaną z dzieckiem wykazującym trudności w uczeniu się. Może ją sam napisać. Pomysł na bajkę o pszczołce: Kiedyś w pewnym ulu przyszła na świat mała pszczołka. Okazało się, że była ona mniejsza od swoich braci i sióstr. Z czasem, gdy już trochę dorosła i trafiła do przedszkola/szkoły dla pszczołek, okazało się, że jej wzrost uniemożliwia uczenie się różnych rzeczy. Nie miała siły, aby dość mocno machać skrzydłami, zebrać odpowiednią ilość miodu, nie potrafiła przelecieć z żywicy z drzewa do ulu. Było jej bardzo smutno, bo inne pszczoły śmiały się

¹⁰ M. Rorat, *Muzyka jako jedna z metod pracy terapeutycznej z dzieckiem w młodszym* [w:] J. Kida, *Edukacja wczesnoszkolna. Rzeczywistość i perspektywy*, Wyższa Szkoła Pedagogiczna, Instytut Pedagogiki, Rzeszów 1996, s. 208.

z niej i wytykały ją palcami. Pszczółka nie mogła znaleźć przyjaciół i dlatego czuła się bardzo samotna i nikomu niepotrzebna. Któregoś dnia w pobliżu ula pojawili się ludzie. Zaczęli bawić się w trącanie ula patykiem i zniszczyli jego część. Pszczoły latały przerażone, próbując ratować sytuację. Na szczęście po pewnym czasie ludzie zrezygnowali z zabawy i odeszli, a wtedy owady zaczęły naprawiać szkody. Nagle przyleciała przerażona pszczoła-matka, prosząc, aby ktoś jej pomógł znaleźć nowo narodzoną pszczółkę, która bawiła się w części ula zniszczonej przez człowieka. Pszczoły poleciały w to miejsce i zaczęły szukać, okazało się jednak, że mimo iż słyszą jej płacz, nie mogą się do niej dostać, gdyż utknęła między ścianami ula bez drogi wyjścia. Nagle ktoś wpadł na pomysł, że jest przecież jedna mała pszczółka, która na pewno się tam zmieści i może uratuje uwięzioną. Nasza bohaterka zdobyła się na odwagę, zebrała wszystkie siły i wleciała do zniszczonego ula, wyprowadzając bezpiecznie małą pszczółkę. Radości nie było końca. Od tamtej pory nikt już nie śmieje się z pszczółki, a w przedszkolu/szkole pomagają jej inne pszczoły i dają jej do realizacji takie zadania, jakim bez trudu jest w stanie sprostać.

To ćwiczenie można z powodzeniem stosować w pracy z dziećmi w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym. Po opowiedzeniu bajki należy szczegółowo ją wyjaśnić, pozwolić dzieciom na interpretację i poszukać tych spośród nich, które będą się identyfikować z głównym bohaterem opowieści.

Ćwiczenie 7. Słuchamy i rysujemy

Cel:

Wprowadzenie elementów muzykoterapii w kształcenie zintegrowane.

Czas trwania:

Ok. 25 minut.

Lista materiałów/pomocy koniecznych do przeprowadzenia ćwiczenia:

Sala gimnastyczna bądź swobodna przestrzeń w sali lekcyjnej, nagranie z piosenką Marka Grechuty *Opowieść o Kopciuszku*, kartony, kredki, farby.

Opis przebiegu ćwiczenia:

Na początek nauczyciel włącza fragment muzyki refleksyjnej, spokojnej. Podczas trwania utworu dzieci chodzą swobodnie po sali, witają się poprzez podanie ręki i starają się powiedzieć drugiej osobie coś miłego. Po zakończeniu utworu dzieci siadają w kręgu. Następnie nauczyciel czyta fragment bajki o Kopciuszku i zaczyna się zabawa w wydawcę. Dzieci otrzymują pomoce plastyczne i mają za zadanie narysować projekt okładki, głównych bohaterów – według własnych pomysłów. Dzieci zastanawiają się, kto odpowiada za wydawanie książek, kto jest potrzebny do tego, aby książka znalazła się w księgarni itd. Następnie włączamy dzieciom utwór Marka Grechuty *Opowieść o Kopciuszku*. Dzieci zastanawiają się, jaki jest nastrój piosenki, o jakich wydarzeniach opowiada, jakie postacie biorą udział (wyodrębniamy postacie pierwszo- i drugoplanowe).

To ćwiczenie ma na celu włączenie muzyki w nauczanie przez sztukę. Pokazuje dzieciom, że w muzyce również występują emocje i mogą mieć

różny charakter. Przy pomocy tej metody dzieci nie tylko poznają treść bajki, ale też wzbogacają ją o własne przeżycia¹¹.

Ćwiczenie 8. Co nam się kojarzy z muzyką?

Cel:

Uwrażliwienie na różne aspekty sztuki.

Czas trwania:

Ok. 15 minut.

Lista materiałów/pomocy koniecznych do przeprowadzenia ćwiczenia:

Płyty z nagraniami różnego rodzaju muzyki, kartony, kredki.

Opis przebiegu ćwiczenia:

W pierwszej części ćwiczenia pozwalamy dzieciom swobodnie spacerować po sali, następnie włączamy dowolny fragment muzyki i prosimy, żeby dzieci tańczyły do niego, według własnego uznania. Po zakończeniu tego utworu zapraszamy dzieci, aby usiadły przy stołach i spróbowały narysować wszystko, co kojarzy im się z usłyszaną muzyką. Na zakończenie prosimy, aby przyjęły wygodną pozycję, zamknęły oczy i wsłuchały się w dźwięki muzyki, włączamy utwór, a po jego wysłuchaniu każde dziecko próbuje określić jednym słowem-skojarzeniem to, co poczuło/zobaczyło/przeżyło.

To ćwiczenie można z powodzeniem stosować w pracy z dziećmi w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym. Oczywiście poziom zabawy musi być dostosowany do możliwości dzieci. Nauczyciel powinien na tyle dobrze znać klimat grupy, aby dostosować odpowiednie utwory do

¹¹ Ibidem, s. 209–210.

potrzeb dzieci. Może to być zarówno muzyka skoczna i żywa, jak i spokojna, refleksyjna. Dzieciom należy wyjaśnić, że muzyka to nie tylko dźwięki, ale również towarzyszące im emocje.

Powyżej omówiliśmy zastosowanie dwóch metod pracy z udziałem sztuki. Należy jednak pamiętać, że ten rodzaj aktywności ma o wiele szersze działanie niż tylko terapeutyczne. Powinien służyć przede wszystkim rozwijaniu twórczej ekspresji dzieci i dawać im możliwość wyrażenia emocji, których nie potrafią jeszcze nazwać i określić. Werbalizowanie przeżyć na forum grupy uwrażliwia na potrzeby innych i pomaga dostrzec, że każdy człowiek przeżywa emocje podobne lub całkowicie różne od naszych. Należy pokazać dzieciom, że różnice w odczuwaniu tych samych zjawisk są całkowicie naturalne i wynikają z tego, że każdy z nas jest inny.

Omówmy teraz możliwości zastosowania technologii informacyjnej w nauczaniu dzieci w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym. Zaczniemy od przypomnienia dwóch aspektów tych działań:

- przygotowanie nauczyciela do umiejętnego korzystania z technologii informacyjnej;
- przygotowanie wychowanków i uczniów do umiejętnego i celowego stosowania technologii informacyjnej w procesie uczenia się.

Zastosowanie narzędzi technologii informacyjnej w nauczaniu dzieci młodszych ma niewątpliwie swoje pozytywne strony, gdyż oferuje polisensoryczne doświadczanie przekazywanych treści, uruchamia różne kanały percepcji, w tym przede wszystkim wzrok i słuch. Sprzyja to nabywaniu nowych umiejętności i zwiększaniu zasobów własnej wiedzy. Zastosowanie technologii informacyjnej w nauczaniu dzieci młodszych bardzo dobrze wpisuje się w kształcenie zintegrowane, gdyż pomaga re-

alizować jego podstawowe założenia. Głównym narzędziem pracy nauczyciela może być komputer, najlepiej z dostępem do Internetu. Główną formą przekazu treści może być prezentacja multimedialna, która łączy obraz i dźwięk i ułatwia dzieciom przyswajanie przekazywanych treści.

Ważnym aspektem tego zagadnienia jest również ukazanie dzieciom możliwości wykorzystania komputerów do pozyskiwania nowej wiedzy i ćwiczenia umiejętności. Ważne, aby komputer był postrzegany przez dzieci jako narzędzie pracy ułatwiające uczenie się, a nie tylko jako rozrywka i wypełnianie czasu wolnego. Należy zdawać sobie sprawę z tego, że dostęp do komputerów jest coraz bardziej powszechny, ale jednocześnie umiejętność wprowadzania dzieci w zastosowanie tej technologii oraz poruszanie się po świecie wirtualnym jest niewystarczająca.

Ćwiczenie 9. Przygotowujemy prezentację

Cel:

Ćwiczenie umiejętności z zakresu posługiwania się technologią informacyjną i jej zastosowanie w procesie nauczania.

Czas trwania:

Ok. 20 minut.

Lista materiałów/pomocy koniecznych do przeprowadzenia ćwiczenia:

Sala z dostępem do komputera i rzutnika multimedialnego.

Opis przebiegu ćwiczenia:

Nauczyciel razem z uczniami tworzy prezentację multimedialną. Najpierw robimy „burzę mózgów” i zapisujemy wszystkie pomysły dzieci dotyczące tematyki prezentacji, jaka będzie opracowywana. Nauczyciel

prosi też uczniów, aby pomogli mu stworzyć schemat prezentacji, czyli zbiera informacje odnośnie tego, co najbardziej interesuje dzieci w obrębie wybranego hasła. Następnie nauczyciel wspólnie z dziećmi slajd po slajdzie przygotowuje prezentację. Na koniec wszyscy wspólnie oglądają wykonane dzieło.

Podczas tego ćwiczenia dzieci mogą zdobyć zarówno praktyczne umiejętności, jak i wiedzę dotyczącą zastosowania komputera w pracy. Dodatkowo możliwość oglądania efektów pracy sprawi dzieciom dużą radość.

Przejdziemy teraz do podsumowania idei kształcenia zintegrowanego poprzez wykazanie jego pozytywnych i negatywnych aspektów.

Wady i zalety kształcenia zintegrowanego

Mówiąc o wadach i zaletach, odnieśliśmy się głównie do koncepcji wprowadzenia reformy szkolnictwa i obowiązku szkolnego od 6. roku życia dziecka, czyli skrócenia o rok pobytu dziecka w przedszkolu. Temat ten wzbudza liczne kontrowersje. Jest wielu zwolenników, którzy uważają, że reforma powinna iść w stronę skrócenia czasu edukacji, oraz przeciwników sądzących, że nie należy przyspieszać etapów rozwoju dziecka. Nie będziemy tutaj szczegółowo omawiać problematyki związanej z nowymi pomysłami zmian, skupimy się na tych, które już zostały wprowadzone. Chodzi o powszechne stosowanie wiedzy zintegrowanej w pracy z dziećmi w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym.

Pozytywne aspekty:

- indywidualizacja procesu nauczania;
- podmiotowe traktowanie dziecka;
- kompleksowe przekazywanie wiedzy;
- nauczanie połączone z zabawą i dostosowane do aktualnego rozwoju, możliwości i potrzeb dziecka;
- konieczność stałego podnoszenia kwalifikacji zawodowych przez nauczycieli.

Negatywne aspekty:

- brak obiektywizmu i realnych postępów dziecka przy ocenie opisowej;
- zbyt liczne grupy przedszkolne i wczesnoszkolne;

- wymagania dotyczące podnoszenia kwalifikacji nauczycieli traktowane jako wymóg formalny;
- brak przygotowania nauczycieli pod kątem dydaktycznym i merytorycznym.

Chcemy Was zachęcić, abyście w oparciu o treści szkolenia i materiały szkoleniowe sami spróbowali sobie odpowiedzieć, które argumenty przekonują Was bardziej.

Rola nauczyciela w kształceniu zintegrowanym

Kluczowe pojęcie, jakie towarzyszy nam przy ocenie roli nauczyciela w procesie kształcenia dzieci, to odpowiedzialność, jaką ponosi on za swoich uczniów i wychowanków. Nauczyciel odpowiada za prawidłowy rozwój procesów poznawczych, intelektualnych, społecznych i emocjonalnych dziecka. Odpowiada za dostrzeganie w odpowiednim czasie wszelkich niepokojących objawów u dziecka i podejmowanie próby zaradzenia im.

Ponadto nauczyciel musi być przygotowany do pełnienia roli zawodowej zarówno pod kątem dydaktycznym, jak i merytorycznym. Konieczność podnoszenia kwalifikacji powinna wynikać z własnych potrzeb samokształcenia, a nie jedynie z wymogów ogólnie narzuconych.

W niniejszym szkoleniu wielokrotnie podkreślaliśmy, jakie są najważniejsze zadania nauczyciela. Mamy nadzieję, że udało Wam się dostrzec te treści i będziecie potrafili zrobić z nich właściwy użytek.

Podsumowanie

Współczesna teoria pedagogiczna postuluje integrację wiedzy poprzez łączenie treści kształcenia. Ta koncepcja najbardziej sprzyja rozwojowi dziecka. Dzięki integracji może ono aktywnie tworzyć swój własny, wewnętrzny świat, samodzielnie rozwiązywać różne sytuacje, wykazywać się pomysłowością. Integracja w edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej oznacza scalanie treści, a także łączenie form aktywności. Daje szansę, aby przedszkole i szkoła dały się lubić i były miejscami ciepłymi i ludzkimi.

Na zakończenie chcemy podziękować za udział w tej części szkolenia i wyrazić nadzieję, że dowiedzieliście się, jak wykorzystać wiedzę zintegrowaną w procesie kształcenia. Mamy nadzieję, że będziecie mieli szansę efektywnie i satysfakcjonująco zastosować te informacje w praktyce.

Bibliografia

- Day Ch., *Nauczyciel z pasją*, GWP, Gdańsk 2008.
- Dziamska D., *Bawię się i uczę. Edukacja przez ruch i drama w kształceniu wczesnoszkolnym*, Wydawnictwo Pedagogiczne ZNP, 2010.
- Gładyszewska-Cylulko J., *Arteterapia w pracy pedagoga*, Oficyna Wydawnicza IMPULS, Kraków 2011.
- Molicka M., *Bajka jako metoda redukcji lęku u dzieci* [w:] „Praca Opiekuńczo-Wychowawcza” 2001, nr 1.
- Molicka M., *Bajka terapeutyczna* [w:] „Remedium” 2002, nr 7–8.
- Molicka M., *Bajki terapeutyczne*, cz.1, 2, Media Rodzina, Poznań 1999.
- Molicka M., *Bajkoterapia*, Media Rodzina, Poznań 2002.
- Przewęda R., *Rozwój somatyczny i motoryczny*, Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych, Warszawa 1973.
- Rorat M., *Muzyka jako jedna z metod pracy terapeutycznej z dzieckiem młodszym* [w:] J. Kida, *Edukacja wczesnoszkolna. Rzeczywistość i perspektywy*, Wyższa Szkoła Pedagogiczna, Instytut Pedagogiki 1996.
- Sikorska I., *Rozwój dziecka w przedszkolu*, Wyd. UJ, Kraków 2010.
- Stelmach M., *Problematyka wychowania plastycznego w przedszkolu* [w:] J. Kida, *Edukacja wczesnoszkolna. Rzeczywistość i perspektywy*, Wyższa Szkoła Pedagogiczna, Instytut Pedagogiki, Rzeszów 1996.

- Taraszkiewicz M. i in., *Metody wspierania rozwoju ucznia*, Wolters Kluwer, Warszawa 2009.
- Wróblewska T., *Znaczenie i miejsce wychowania przedszkolnego w systemie edukacji* [w:] J. Kida (red.), *Edukacja wczesnoszkolna. Rzeczywistość i perspektywy*, Wyższa Szkoła Pedagogiczna, Instytut Pedagogiki, Rzeszów 1996.

Źródła internetowe

- www.lidia.ledzinska.w.interia.pl/
- www.edukator.org.pl/2003b/opis/opis.html
- www.nauczyciel.nstrefa.pl/articles/ocena-opisowa/informacja-o-osiagnieciach-i-postepach-ucznia